

SWEDISH
ENVIRONMENTAL
PROTECTION
AGENCY

YTTRANDE
2021-12-16

Ärendenummer
NV-07439-21

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över SOU 2021:65 Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur (U2021/03432)

Sammanfattning

Naturvårdsverket anser att det finns en viss otydlighet i utredningens analyser eftersom den stora samhällsutmaningen – miljö- och klimatfrågan – inte belyses tillräckligt. Det finns också en risk att utredningens mer ingående belysning av större etablerade forskningsinfrastrukturer gör att mindre infrastrukturer blir osynliga i analyserna. Processen kring prioritering av vilka forskningsinfrastrukturer som kategoriseras vara av särskilt nationellt intresse och vilka som ska klassas som övrig nationell forskningsinfrastruktur behöver förtydligas.

Naturvårdsverket anser att det är otydligt varför just en ny myndighet är det bästa sättet att samla och samordna frågor kring digitala forskningsinfrastrukturer. Om en sådan myndighet inrättas behöver relationer till redan befintliga myndigheter som till exempel DIGG och forskningsinstitut samt finansieringsaktörer tydliggöras och stärkas, likväl som koppling till inrättandet av nationella och EU:s digitala infrastrukturer för datadelning.

Naturvårdsverkets ställningstagande och skäl

Naturvårdsverket anser att det på ett övergripande plan finns en viss otydlighet i utredningen eftersom stora etablerade forskningsinfrastrukturer och forskningsråden och akademien belyses ingående medan de av andra myndigheter drivna forskningsinfrastrukturerna bara exemplifieras i begränsad utsträckning. Det finns 85 myndigheter (som inte är forskningsråd eller universitet och högskolor) som finansierar eller bedriver forskning och utveckling, därav flera som helt eller delvis finansierar olika forskningsinfrastrukturer. Dessa myndigheter har också behov av en forskningsinfrastruktur både i rollen som forskningsfinansiärer och som förvaltningsmyndigheter. Även om en närmare analys av detta faller utanför utredningen så vill Naturvårdsverket påtala att detta leder till brister i både lägesbeskrivning och behovsanalys. Det blir till exempel ett fokus på teknik och medicin som genomsyrar utredningen där dess uppdrag att fokusera på Agenda 2030 går förlorat eftersom en av de största

samhällsutmaningarna – miljö- och klimatfrågan, och den forskning och innovation utmaningen kräver, endast nämns i förbigående. Utifrån sin roll som finansierare av tillämpad miljöforskning samt en myndighet med nationellt ansvar för miljöövervakning ser Naturvårdsverket därför behov av att det tydligare utreds vilken roll såväl forskningsinfrastruktur som digital forskningsinfrastruktur kan komma att ha för den rådande trenden inom EU och globalt där miljöforskning (såväl tillämpad som grundforskning) och miljöövervakning alltmer integreras med varandra inom olika partnerskap och samverkansplattformar.

Organisation av de nationella digitala infrastrukturerna (8.5.1)

Naturvårdsverket anser att det är otydligt varför ett upprättande av en ny myndighet för forskningsinfrastruktur skulle vara det bästa sättet att samla ansvar för digitala forskningsinfrastrukturer i samhället. För den digitala infrastrukturen ska Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) centralt verka för en sammanhållen digitalisering i samhället och de borde också kunna ha en viktig del i att utveckla forskningsinfrastrukturen, och här kommer även utvecklingen av EU:s digitala infrastruktur att vara viktig.

Om en ny myndighet för digital forskningsinfrastruktur upprättas behöver den ha starka relationer med forskningsmiljöer och forskningsfinansierare. Här skulle de befintliga forskningsråden (till exempel Vetenskapsrådet och Formas) kunna ha en funktion, men det finns också andra alternativa lösningar för att tillmötesgå utvecklingen av forskningsinfrastrukturen, exempelvis en centrumbildning. Centrumbildningen, som administrativt kan vara kopplat till ett visst lärosäte, skulle kunna ha motsvarande en sådan samverkansfunktion där forskningsdrivande lärosätena kunde ha ett aktivt inflytande. Fördelen med en centrumbildning är att den är knuten till universitet och högskolevärlden, vilket är det som krävs för att kunna ha en stark koppling till den pågående forskningsverksamheten.

Det är också rimligt att om datainformationsflöden ska integreras med andra dataflöden, exempelvis med data som skapas genom Naturvårdsverkets datainsamling, behöver DIGG ett extra uppdrag att samordna datainfrastrukturen mellan både myndigheter och forskarvärlden, samt att datagenererande myndigheter även de får i uppdrag att integrera sina dataflöden i den gemensamma datainfrastrukturen.

Ett problem i datahanteringen från forskare, som inte tas upp i utredningen, är att det råder en konflikt för den enskilde forskaren mellan att dela sina forskningsdata och risken med att släppa värdefull information innan den har publicerats. Det som normalt är bra för samhället som helhet (öppna data) är inte uppenbart bra för den enskilde forskarens ansträngningar att meritera sig för sig själv och lärosätets konkurrensförmåga på en internationell forskningsarena. Även om det på senare år har blivit vanligt att man måste delge datamängder bakom en publicering (då i förläggarnas databaser) så finns konflikten kvar. Här behöver det ställas tydligare krav på hur data ska tillgängliggöras så att det inte negativt påverkar forskningsprocessen och blir kontraproduktivt.

Naturvårdsverket håller med utredningens bedömning om att det behövs bättre samordning av den understödjande digitala infrastrukturen för forskningsdata och annan data som genereras inom myndighetsverksamhet som kan användas inom både forskning och förvaltning. En sådan infrastruktur skulle vara en

förutsättning för en förvaltningsgemensam digital infrastruktur för informationsutbyte som sträcker sig till hela den offentliga förvaltningen, inte bara inom forskningsdrivande universitet och högskolor.

Det är viktigt att beakta genomförandet av EU:s datastrategi och inrättandet av en digital infrastruktur inom EU där en nyckelåtgärd är att skapa ett gemensamt europeiskt dataområde. Datastrategins styrningsstrukturer stödjer beslut om vilka data som kan användas i vilka situationer, underlättar gränsöverskridande användning av data samt prioriterar krav och standarder för interoperabilitet inom och mellan sektorer. Exempelvis ska strukturerna explicit underlätta beslut om vilka data som får användas för vetenskaplig forskning, hur och av vem genom inrättande av det europeiska öppna forskningsmolnet (EOSC). På motsvarande sätt behöver utvecklingen av nationella digitala infrastrukturer, som samordnas av DIGG, beaktas för att till fullo utnyttja potentialen med data.

Forskningens roll i den digitala omställningen (7.5.1)

Naturvårdsverket håller med utredningens bedömning om att det saknas en tydlig nationell vision och strategi för digitala infrastrukturer för forskning och deras roll i den digitala omställningen av hela samhället.

Utredningens bedömning att ingen enskild organisation har fått mandat för samordning av sektorn avseende digitala infrastrukturer delas inte fullt ut av Naturvårdsverket utan vi ser det snarare som att DIGG har fått ett huvudansvar för utveckling av den digitala infrastrukturen och att alla myndigheter som har digital information att dela och tillgängliggöra har ett ansvar att samverka för en gemensam infrastruktur.

Utredningen uppger (s. 205–206) att: “Det arbete som DIGG har gjort för att ta fram grundläggande principer för digital samverkan är särskilt relevant även för forskningsaktörer. Men forskningsdata och forskarbehoven av digital infrastruktur är av annan karaktär än majoriteten av annan data och behov inom offentlig förvaltning.” Här håller vi inte helt med om att det är en annan karaktär på forskningsdata. Naturvårdsverket vill understryka att mycket av den information och data som Naturvårdsverket tar fram inom exempelvis miljö- och viltövervakning är ofta minst lika avancerad som forskningsdata och är till stor nytta inte bara för förvaltningsbeslut utan också som råmaterial för fortsatt forskning och innovation. Det finns dessutom flera andra myndigheter som har mycket komplexa datainformationsmängder (till exempel SMHI). Därför anser vi att det kan vara mindre strategiskt att separera systemen för forskningsinfrastruktur och datainformationsinfrastruktur på andra myndigheter som inte primärt bedriver forskning.

Utredningen beskriver också att lärosätena agerat passivt rörande frågor om digitalisering av forskning och digital infrastruktur för forskning (s.206), och Naturvårdsverket instämmer att detta ger en ohållbar situation i långa loppet. Det är lika ohållbart att andra myndigheter i flera fall också har haft problem att få tillgång till offentligt finansierad forskningsresultat som fortfarande inte alltid publiceras i öppna tidskrifter. Naturvårdsverket ser gärna att man utreder hur tillgången på forskningsresultat och data som finansierats med statliga anslag blir tillgängliga för andra myndigheter, gärna via en digital infrastruktur.

En framtida myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse (8.6)

Naturvårdsverket tar inte ställning till förslaget om ny myndighet men framhåller vikten av en process som säkerställer att prioriteringen av forskningsinfrastrukturer av särskilt nationellt intresse tydligt kopplas till satsningar på infrastruktur som främjar forskning för att möta särskilt utpekade samhällsutmaningar i enlighet med Agenda 2030.

Beslut om detta yttrande har fattats av generaldirektören Björn Risinger efter föredragning av avdelningschefen Maria Ohlman.

Vid den slutliga handläggningen har i övrigt deltagit enhetschef Gunilla Sallhed, handläggarna Urban Gunnarsson, Hannah Östergård Roswall, Anders Lundvall, Anna Otmalm och Olena Kashyna.

Detta beslut har fattats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

För Naturvårdsverket

Björn Risinger

Maria Ohlman

Kopia till:
m.registrator@regeringskansliet.se